

Studie- och yrkesvägledningen på Tyresö gymnasium

En kartläggning av verksamheten 2009

2010-03-11

Judit Kisvari

tyresö kommun

Innehållsförteckning

1	Uppdrag.....	3
1.1	Sammanfattning.....	3
2	Inledning	3
2.1	Syfte.....	3
2.2	Metod och avgränsningar.....	4
2.3	Centrala begrepp	4
3	Trender Idag	5
3.1.1	Samhället idag.....	5
3.1.2	Internationell och nationell utveckling	6
3.1.3	Lärande exempel	7
4	Riktlinjer för studie- och yrkesvägledning	7
4.1	Läroplanen för den frivilliga skolformen (Lpf 94).....	8
4.2	Allmänna råden för studie- och yrkesorientering.....	9
4.2.1	Kvalitetssäkring	10
4.2.2	Allas ansvar	10
4.2.3	Samarbete med näringsliv och universitet.....	10
4.2.4	Samarbete med den obligatoriska skolan	11
4.2.5	Elevens behov i centrum	11
4.3	Slutsats	11
5	Kartläggning	12
5.1	Organisationen	12
5.1.1	Kommentar.....	13
5.2	Kvalitetssäkringen	13
5.2.1	Kommentar.....	13
5.3	Vägledning: Hela skolans ansvar.....	14
5.3.1	Kommentar.....	14
5.4	Gymnasiets samarbete med näringsliv och universitet.....	14
5.4.1	Kommentar.....	15
5.5	Gymnasiets samarbete med den obligatoriska skolan	16
5.5.1	Kommentar.....	16
5.6	Eleven i centrum	16
5.6.1	Kommentar.....	17
6	Slutsats	17
7	Källförteckning	18

1 Uppdrag

Den 23 april 2009 fick Utvecklingsförvaltningen i uppdrag av gymnasie- och arbetsmarknadsnämnden att utreda frågan om hur perspektivet på vägledning och karriärplanering för elever i Tyresö kan vidgas. Utredningen innefattar en redogörelse av existerande styrdokument samt en kartläggning av situationen på Tyresö gymnasium. I slutsatsen ges förslag på fortsatt hantering av uppdraget.

1.1 Sammanfattning

Idag ställs våra ungdomar allt oftare inför olika val i livet. Vi lever i ett ständigt föränderligt samhälle där individers behov av vägledning har blivit växande och återkommande. Både nationellt och internationellt har intresset för vägledningen ökat. Inom EU anses det att vägledning spelar en nyckelroll för att Europa i framtiden ska kunna bli en av världens konkurrenskraftigaste och kunskapsbaserade ekonomier i världen.

Syftet med utredningen har varit att i första hand kartlägga den nuvarande situationen för studie- och yrkesvägledningen på Tyresö gymnasium för att därefter ge förslag på hur verksamheten skulle kunna förbättras. Detta har gjorts genom att verksamheten ställts mot de nationella mål och riktlinjer som finns för studie- och yrkesvägledningen. Intervjuer har gjorts med studie- och yrkesvägledare, rektorer och elevråd på Tyresö gymnasium. Kartläggningen visar att det finns områden som skulle kunna förbättras men att resultatet inte avviker från de nationella utredningar som har gjorts av Skolverket. Det finns ett behov av att fastställa skolans uppdrag inom studie- och yrkesvägledning. Vidare måste det ses till att verksamheten kvalitetssäkras och att alla elever på Tyresö gymnasium får tillgång till den studie- och yrkesvägledning de behöver.

2 Inledning

2.1 Syfte

För att studie- och yrkesvägledningen i Tyresö Kommun ska kunna utvecklas bör man först se hur verksamheten ter sig idag. Syftet är därför att i första hand kartlägga den nuvarande situationen för studie- och yrkesvägledningen på Tyresö gymnasium för att därefter undersöka vad och hur verksamheten skulle kunna förbättras. Genom att ställa verksamheten mot de nationella mål och riktlinjer som finns för studie- och yrkesvägledningen kan verksamheten utvärderas och förslag till åtgärder ges.

Följande frågeställningar kommer att spela en central roll i utredningen:

- Hur ser studie- och yrkesvägledningen ut på Tyresö gymnasium idag?
- Hur ligger verksamheten till i jämförelse med de krav som de nationella mål och riktlinjerna ställer på studie- och yrkesvägledningen?

- Vilka områden i vår studie- och yrkesvägledning kan förbättras?

2.2 Metod och avgränsningar

Utredningen är främst baserad på de intervjuer som gjorts med studie- och yrkesvägledare, rektorer och elevråd på Tyresö gymnasium. Frågorna som ställdes till de intervjuade har utformats efter de mål som finns i läroplanen för den frivilliga skolformen samt efter de allmänna råden för studie- och yrkesorienteringen. Även andra dokument så som gymnasiets enhetsplan(er) för 2009, övergångsplanen och Utvecklingsförvaltningens kvalitetsredovisningar för 2007/08 har legat till grund för utredningen.

I intervjun med elevrådet användes en metod kallad *fokusgrupp*. Den består av fyra faser. Först får deltagarna diskutera fram vilka faktorer de tycker är viktiga för den studerade verksamheten. Därefter väljer deltagarna ut vilka faktorer de anser vara de fem viktigaste för verksamheten. Sedan poängsätter deltagarna faktorerna utifrån hur de tycker verksamheten fungerar idag. Enbart tre av de fem representanterna från elevrådet deltog. Elevrådet representerar en homogen grupp och kan därför inte anses som helt representativ för elevers syn på vägledning. Det bör emellertid tilläggas att deltagarna var överens om det mesta som framkom under intervjun. Deras synpunkter är intressanta och ger till viss mån ändå ett elevperspektiv på situationen.

Utredningen omfattar enbart studie- och yrkesvägledningen på Tyresö gymnasium.

2.3 Centrala begrepp

Begreppet studie- och yrkesvägledning är inte ett entydigt begrepp. Det kan syfta både på det arbete som vägledaren utför men också på all den verksamhet som samhället erbjuder för att förbereda sina medborgare inför framtida val av utbildning, yrke, arbete och livsform.

I läroplanen förekommer endast begreppet studie och yrkesorientering medan begrepp så som karriärvägledning och studie- och yrkesvalsprocess¹ har växt sig allt starkare. De olika benämningarna används synonymt med varandra. Men för att inte skapa förvirring har jag valt att enbart använda mig av begreppet studie- och yrkesvägledning.

¹ Begreppen återfinns bl.a. i: *Karriärvägledning, se.nu* SOU 2001:45. 2001

Utvärdering av vägledning inom det offentliga skolväsendet. Skolverket. 2005 och i *Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar*. Skolverket.

Enligt Skolverkets definition brukar man inom skolans värld prata om vägledning i snäv respektive vid bemärkelse. Vägledning i snäv bemärkelse syftar på personlig vägledning som kan genomföras både enskilt eller i grupp. Det innefattar alla de som deltar i aktiviteterna. Vanligtvis är det en professionell vägledare som hjälper enskilda individer att lösa och hantera problem inför val av utbildning, yrke, och arbete. I praktiken sker det främst i form av individuella samtal. Vägledning i vid bemärkelse inbegriper all den verksamhet som respektive institution/organisation och nation erbjuder som förberedelse inför framtida val gällande utbildning, yrke och livsval.

Sett utifrån dagens trender kan vi konstatera att den vida definitionen stämmer bättre överens med de förväntningar som ställs på vägledningen idag. Den beskrivs allt oftare som en process där fokusering inte ligger på vissa specifika tillfällen i livet så som övergången mellan grundskolan och gymnasiet. Istället ses vägledning som ett livslångt lärande där individen får lära känna sig själv och sina intressen genom hela livet.

Ett annat begrepp som har vunnit mark är karriärvägledning. Begreppet lanserades i och med en statlig utredning som initierades av regeringen runt år 2000. Även detta begrepp anses ha en vidare syn på vägledning. Definitionen syftar på individens samlade meriter och erfarenheter där vägledning ses som en process där såväl utbildning, arbete, medborgerligt engagemang är olika sätt för individen att utvecklas. Begreppet karriärvägledning anses således sätta individens behov i centrum där det främsta syftet är att ge individen de rätta verktygen för att kunna fatta underbyggda beslut.

Ett annat mycket centralt begrepp inom vägledning är livslångt lärande. Det omnämns i flera av Skolverkets dokument men också i EU:s resolution om karriärvägledning som antogs 2004 av unionens medlemsländer. Den snabba samhällsutvecklingen där individen förväntas att välja mellan allt fler valmöjligheter gör det nödvändigt att samhället ser lärandet som något som pågår under hela livet. Detta gör att både livslångt lärande och vägledning i vid bemärkelse är begrepp som har, och kommer att fortsätta vara viktiga utgångspunkter i frågor rörande utformningen av studie- och yrkesvägledningen.

3 Trender Idag

3.1.1 Samhället idag

Idag lever vi i ett ständigt föränderligt samhälle. Vi ställs allt oftare inför olika val. Valmöjligheterna har näst intill blivit oändliga. Av vissa uppfattas valfriheten som en möjlighet men för andra känns det mer som en börda. I och med det växande antalet friskolor och den ökade konkurrensen mellan olika kommunala skolor har mångfalden av utbildningar och utbildningsanordnare

ökat i snabb takt. Det finns en förväntan att ”få välja” men även att man ”ska välja”.

Även arbetsmarknaden har förändrats i rask takt genom bl.a. internationalisering och ny teknologi. Kompetenskraven i arbetslivet har blivit mindre tydliga och allt oftare är det abstrakta kvalifikationer som efterfrågas av arbetsgivare så som flexibilitet och social kompetens. Vidare förväntas det i många olika professioner att de anställda har en mycket bredare kompetens och bakgrund än tidigare.

Så som samhället ser ut idag finns det starka skäl att utveckla synen på vägledningen och dess roll i samhället. Individens behov av vägledning är både växande men också återkommande under olika perioder i livet. Speciellt med tanke på den stora uppsjö av val och möjligheter som samhället erbjuder. Idag talas det om ett livslångt lärande där vägledning ses mer som en process och inte som en insats som sker vid enstaka tillfällen. Fokus ska ligga på individens behov, det fria valet och individens eget ansvar för sitt lärande och formulering av mål. Vägledningen blir således ett sätt att hjälpa till att ge individer förmåga att själv styra över sin karriär och sitt lärande.

Som samhället ser ut idag kommer allt fler att behöva delta i det livslånga lärandet där kontinuerlig kompetensutveckling kommer att behöva kombineras med yrkeslivet.

3.1.2 Internationell och nationell utveckling

Både nationellt och internationellt har intresset för vägledningen ökat. Dess betydelse har markerats kraftigt i de tre läroplanerna och av internationella organisationer så som FN, OECD och EU.

Inom EU har vägledningen tillskrivits en nyckelroll för att Europa ska kunna lyckas nå upp till målet att bli världens mest konkurrenskraftiga och kunskapsbaserade ekonomi i världen. Med hjälp av den tror man sig kunna möta framtidens krav och tillgång på kompetens. En väl fungerade vägledning anses nämligen beröra både arbetsmarknadens och utbildningssektorns framtid men också stater möjlighet att nå ekonomisk utveckling och tillväxt. Utmaningen idag är enligt OECD inte att hjälpa elever att välja ett arbete eller en kurs utan att istället ge individen de rätta verktygen för att kunna granska valmöjligheterna och ta ansvar för sin karriärutveckling. Synen på dagens vägledning beskrivs väl i en av Skolverkets formuleringar:

”Vägledningens mål ska vara att ge individerna förutsättningar att styra och planera sina utbildnings- och karriärvägar så att det överensstämmer med deras livsmål och hjälpa dem att anpassa sin kompetens och sina intressen till utbildningens och arbetsmarknadens möjligheter och till egen näringsverksamhet och på så sätt hjälpa dem att förverkliga sig själv.”

Vägledningen handlar således inte bara om att ge information. Det handlar främst om att stödja individen i att formulera och utveckla sina intressen och mål för att därigenom kunna fatta väl underbyggda val.

I Sverige har skolverket gjort utvärderingar av studie och yrkesvägledningen under år 2005 och 2007. I utvärderingarna uppmärksammades att styrdokumentens intentioner med studie- och yrkesvägledningen många gånger inte efterföljs av kommuner och skolor. Granskningen visade att avsaknad av styrning, ledning, kvalitetssäkring och samarbete mellan skola och arbetsliv är vanligt återkommande problem. Regeringen har därför gett Skolverket i uppdrag att stödja kvalitetshöjningen av studie- och yrkesvägledningen. Resultatet blev de allmänna råden för studie- och yrkesorientering samt ett framtagande av 50 lärande exempel.

3.1.3 Lärande exempel

Lärande exempel är kommuner och skolor som har fått riktat stöd av Skolverket för att kunna utveckla och sprida erfarenheter inom studie- och yrkesvägledning. Några av de kommuner som har varit med i projektet är Nacka, Göteborg och Botkyrka.

I Göteborg har vägledningen centraliserats och ett Karriärcentrum har skapats för göteborgare från 13 år och uppåt. Utgångspunkten har varit att skapa en fristående och oberoende vägledning. Vägledningscentrumet har funnits i ca fem år och enkäter gjorda med elever på grundskolan har visat att den nya verksamheten med åren fått positiv respons. I nuläget erbjuder centrumet även drop in två gånger per vecka och en egen sida med vägledningsinformation på goteborg.se. I Nacka har man valt att sätta individen i fokus. Utgångspunkten har varit att alla elever har *rätt* till en bra karriärutveckling under hela utbildningssystemet, från förskola till vuxenutbildning samt att vägledningen ska ha ett kundperspektiv. Nacka kommun har därför erbjudit intresserade organisationer att söka auktorisation för att få erbjuda karriärvägledning till nackabor och delat ut karriärvägledningscheckar till elever som ger de rätt till ett visst antal timmar av vägledning. Ett annat lärande exempel är Botkyrka där det har satsats starkt på entreprenörskap. Målet har varit att få entreprenörskap att genomsyra hela skolans arbete från förskola till gymnasium. Genom att anordna kompetensutveckling inom området för skolförvaltningarnas anställda har kommunen försökt att lyfta frågan och uppmuntra till att entreprenörskap aktivt tas in i undervisningen.

4 Riktlinjer för studie- och yrkesvägledning

Eftersom det är främst Lpf 94 (Läroplanen för de frivilliga skolformerna) och de allmänna råden för studie- och yrkesorientering som berör gymnasiet utformning av vägledning kommer kartläggningen i första hand utgå från dessa föreskrifter. De dokument som brukar omnämnas i diskussioner kring studie- och yrkesvägledningen är följande:

- Skollagen (1985:1100)
- Läroplanen för de obligatoriska skolformerna (Lpo 94)
- Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)
- Gymnasieförordningen (1992:394)
- Förordningen om kommunal vuxenutbildning (2002:1012)
- Förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet (1997:702).

Även skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesorientering har baserats på ovanstående bestämmelser.

4.1 Läroplanen för den frivilliga skolformen (Lpf 94)

Lpf 94 är en förordning som utfärdats av regeringen och som ska följas av det offentliga skolväsendet. Den beskriver vad skolans värdegrund och uppdrag är samt mål och riktlinjer för dess arbete. Läroplanen betonar helheten och studie- och yrkesvägledningen utgör en del av dess helhetstänkande. Studie- och yrkesvägledningens roll definieras aldrig riktigt i läroplanen men det framgår ändå tydligt att vägledning utgör en viktig funktion i skolans strävan att förverkliga läroplanens mål. Redan i kapitel 1.2 i Lpf 94 kan man ana vägledningens centrala roll i skolan:

”Skolan ska se till att eleverna kan orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt” (Lpf 94 1.2)

Nästa stycke inleds därefter med följande ord:

”Genom studierna ska eleverna skaffa sig en grund för livslångt lärande” (Lpf 94 1.2)

I kapitel 3 (se Trender idag, s 6) framgår att studie- och yrkesvägledning spelar en viktig roll i det livslånga lärandet samt i individens förmåga att kunna formulera sina mål. De ovanstående citaten kan därför tolkas som att vägledning kan och ska spela en viktig funktion i skolans verksamhet.

Det är först i kapitel 2.4 som begreppet studie- och yrkesvägledning används uttryckligen:

*”...Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om den yrkesförberedande utbildningen. Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har **studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse**. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolorna och deras elever.”*

Skolan ska sträva mot att varje elev:

- *utvecklar sin självkännet och sin förmåga till individuell studieplanering,*
- *medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper samt aktuell information,*
- *ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,*
- *får kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till utbildning, praktik m.m. i Sverige och andra länder, och*
- *är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv och ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.”*

Trots att studie- och yrkesvägledningen enbart dyker upp en gång i kapitel 2.4 kan vägledningens centrala roll i skolan ändå urskiljas. En välfungerande vägledning kan nämligen förväntas frambringa flera av de effekter som angivits i ovanstående mål.

Några av de återkommande värden som tas upp i läroplanen är även de starkt förknippade med vägledningen. I bestämmelserna betonas värden så som frihet under ansvar, alla människors lika värde, medinflytande och jämställdhet mellan könen. Vägledning utgör en viktig del i skolans strävan mot dessa värden. Den kan hjälpa elever att få möjlighet att ta kontroll över sitt liv och sin framtid. Genom att elever vet hur de ska formulera sina egna mål skaffar de makt och medinflytande över sig själva och sin karriär. I fråga om att arbeta för jämställdhet kan tidig vägledning användas för att motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån kön.

Slutsatsen är således att studie- och yrkesvägledningen utgör en viktig komponent i skolans verksamhet trots att det enbart omnämns en gång i Lpf 94. Läroplanerna är till för att betona helheten och den ger därför inga konkreta förslag på hur dessa mål ska nås men vägledningen genomsyrar fortfarande praktiskt taget hela Lpf 94. Det är därför av grundläggande betydelse att både lärare och rektorer är medvetna om de fördelar som finns med att inkludera vägledningen aktivt i skolans planering och undervisning.

4.2 Allmänna råden för studie- och yrkesorientering

De allmänna råden och kommentarerna för studie- och yrkesorientering togs fram bl.a. med anledning av de brister som framkom i Skolverkets utvärderingar av svenska studie- och yrkesvägledningen. Råden ska ses som rekommendationer för hur skolans författningar kan tillämpas i det offentliga

skolväsendet. Det utesluter emellertid inte att skolan väljer att på annat sätt nå upp till de krav som finns angivna i bestämmelserna. Råden efterföljs alltid av kommentarer vilket förtydligar de allmänna råden.

Jag har valt att sammanfatta råden i fem övergripande mål. Dessa mål kommer att utgöra grunden för bedömningen av studie- och yrkesvägledningen på Tyresö gymnasium.

De fem övergripande målen för gymnasiets vägledning är att ha:

- Återkommande planering, uppföljning och utvärdering av verksamheten
- Ett synsätt där vägledningen ses som hela skolans ansvar
- Ett välfungerat samarbete med näringsliv/universitet/samhälle i övrigt
- Ett välfungerat samarbete med den obligatoriska skolan
- En vägledning som skapar lika förutsättningar för framtida generationer

4.2.1 Kvalitetssäkring

Utgångspunkten för en väl fungerande verksamhet är att det finns mål formulerade för verksamheten som utvärderas kontinuerligt. Utvärdering behövs för att vi ska kunna göra uppföljningar av verksamhetens kvalitet. Den ger oss även en hänvisning om vad som eventuellt behöver åtgärdas. I de allmänna råden står att det är rektorns ansvar att se till att det finns tydliga mål och riktlinjer för hur skolans studie- och yrkesvägledning är utformad. Det gäller att utarbeta former för hur verksamhetens planering, uppföljning och utvärdering ska gå till. Riktlinjerna och målen ska tas fram av rektor i samråd med skolans personal.

4.2.2 Allas ansvar

Studie- och yrkesvägledning förekommer inte bara i form av enskilda samtal utan också i undervisningen och genom olika informationsinsatser som skolan ordnar. Det berör således all personal i skolan. Det är viktigt att komma ihåg att all personal på skolan kan och ska bidra till att ge eleverna kunskap och erfarenheter för kommande studie- och yrkesliv. Det är hela skolans uppgift att stödja eleven i att utforska, identifiera och formulera sina intressen för att därigenom kunna fatta välgrundade beslut. Det är emellertid rektor som ska se till att ansvaret för studie- och yrkesvägledningen är tydlig fördelat mellan lärare, studie- och yrkesvägledare och övrig personal. Rektorn kan med fördel använda studie- och yrkesvägledarnas kompetens för att stödja övriga personalgrupper samt för att initiera verksamheter relaterade till vägledning.

4.2.3 Samarbete med näringsliv och universitet

Skolan ska enligt läroplanerna se till att varje elev får en god grund att stå på för att kunna välja fortsatt utbildning och yrke. Det förutsätter att skolan samverkar med näringslivet men också med universiteten och samhället i övrigt. Det är nämligen inte möjligt för skolan att förmedla all den kunskap som elever

kommer att behöva i framtiden. Det är därför viktigt att skolan ser till att eleverna får praktisk erfarenhet från det omgivande samhället. Rektorn har ett särskilt ansvar för att samverka med arbetslivet utvecklas och för att eleverna får den kunskap som behövs för att de ska vara förberedda för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning. Mötet med arbetslivet blir särskilt viktigt i de yrkesförberedande utbildningarna. Skolan kan exempelvis bjuda in föreläsare, göra studiebesök, anordna prao, gynna entreprenörstänkande, ta upp relationen mellan utbildning, personliga intressen och arbetslivet i undervisningen etc.

4.2.4 Samarbete med den obligatoriska skolan

Enligt de allmänna råden förutsätter ett livslångt lärande att vägledningen sätts in i tidig ålder. Redan i förskolan kan personalen få barnen att börja tänka kring sig själv så att de vid övergången mellan grundskolan och gymnasiet har en ganska så klar bild av vad de vill. Samarbetet mellan grundskolan och gymnasiet blir viktigt av flera olika skäl, bl.a. är det ett sätt för den obligatoriska skolan att skaffa god kännedom om gymnasieskolans utbud och arbetssätt. Ett gemensamt mål för den frivilliga och den obligatoriska skolan är att utveckla elevernas kunskaper som förbereder dem för yrkesverksamhet och studier vid universitet och högskolor. Det förutsätter att det finns ett gott samarbete mellan de två enheterna som möjliggör en kontinuerlig kommunikation. Det är även ett villkor för att ett livslångt lärande ska kunna tillämpas av god kvalitet utan uppehåll. Den frivilliga skolformen behöver den obligatoriska för att vägledningen ska generera goda resultat.

4.2.5 Elevens behov i centrum

Skolan ska ge elever vägledning så att de kan fatta välgrundade beslut. Vägledningen ska bidra till att motverka begränsningar i elevens studie- och yrkesval som grundar sig på kön, social eller kulturell bakgrund. För att eleverna ska få det stöd de behöver är det viktigt att de får information och vägledning av god kvalitet. En av förutsättningarna för att en skola ska kunna ge en bra vägledning är att personalen i skolan har goda kunskaper inom området. Det nås främst i form av kompetensutveckling. Personalen bör således erbjudas återkommande kompetensutbildning. Det kan handla om att få kunskap om arbetslivet, väglednings- och samtalsmetodik, förändringar i utbildningssystemet etc. Elever som behöver särskilt stöd bör ha tillgång till hjälp utifrån deras behov. Det är därför viktigt att elever som avbryter sina studier informeras om vad detta kan leda till och vilka möjligheter som sedan finns för dem på arbetsmarknaden.

4.3 Slutsats

Antalet mål och bestämmelser som berör studie- och yrkesvägledningen är många. De är tillräckliga i sin omfattning för att skolan ska ha en idé om hur vägledningen ska kunna organiseras för att de föreskrifter som finns ska kunna efterlevas.

5 Kartläggning

För att kunna ge förslag på hur vi kan vidga perspektivet på vägledning och karriärplanering bör en granskning och kartläggning av nuläget först göras. Slutsatserna är baserade på intervjuer som har gjorts med studie- och yrkesvägledare, rektorer samt elevrådet på Tyresö gymnasium. Även relevanta dokument så som gymnasiets enhetsplan(er) för 2009, övergångsplanen och utvecklingsförvaltningens kvalitetsredovisningar för 2007/08 har legat som grund för kartläggningen.

5.1 Organisationen

Idag har Tyresö gymnasium tre heltidsanställda studie- och yrkesvägledare. En tjänst är vakanshållen. Det har resulterat i en omorganisation av studie- och yrkesvägledningen som bl.a. har inneburit att de tre studie- och yrkesvägledarna fått ett ökat elevantal sedan hösten 2009:

Studie- och yrkesvägledare nr 1 har ansvar för 550 elever

Studie- och yrkesvägledare nr 2 har ansvar för 650 elever

Studie och yrkesvägledare nr 3 har ansvar för 130 elever

Studie- och yrkesvägledare nr 3 arbetar på det individuella programmet (IV), vilket förklarar hans jämförelsevis låga elevantal. Det bör tilläggas att eleverna på barn- och fritidsprogrammet också ligger under hans ansvar (ca 20 i dagsläget). Alla tre är överens om att deras elevantal är högt med risk för att det påverkar kvalitén på deras arbete.

Organisationsmässigt skiljer sig studie- och yrkesvägledarens situation åt. På IV ingår studie- och yrkesvägledaren i programmets utbildningslag. Det innebär att studie- och yrkesvägledaren träffar elevernas lärare och mentorer samt IV:s programutvecklare regelbundet. Deras samarbete är tätt och det finns en kontinuerlig kommunikation däremellan.

De andra två studie- och yrkesvägledarna ingår inte i något av programmets utbildningslag. De tillhör elevvårdsteamet där också kurator, skolsköterska och rektor ingår. Elevvårdsteamet arbetar främst med att förebygga uppkomsten av elevers skolsvårigheter och med elevers personliga problem. Det kontaktas oftast för att åtgärder ska kunna vidtas så att eleven i fråga ska kunna komma till rätta med sina svårigheter. Studie- och yrkesvägledaren ger då ofta information om vilka möjligheter eleven har utifrån dennes situation och reviderar därefter om nödvändigt elevens individuell studieplan.

Utöver elevvårdsarbetet informerar studie- och yrkesvägledarna i klasserna om högskola och universitet, meritvärden, högskoleprov, utlandsstudier etc. Vidare har de individuella samtal med elever, vägleder, administrerar byten av individuella val, besöker åk 9 för att informera om gymnasiet, organiserar elevernas besök på Saco-mässan m.m. Det ökade elevantalet har gjort att

skolledningen är på gång att utarbeta nya arbetssätt för studie- och yrkesvägledarna. Ett förslag har varit att viss gemensam information skulle kunna ges i aulan.

5.1.1 Kommentar

Det kan ifrågasättas om studie- och yrkesvägledarna bör vara en del av elevvårdsteamet eftersom det finns en risk att det tar för mycket tid av deras arbete som vägledare. Det är viktigt att de också har tid för övriga elever och inte enbart kopplas in i akuta fall. De bör också ha en större möjlighet att träffa lärare och mentorer från olika utbildningslag för att på så sätt skapa ett kontinuerligt samarbete kring frågor rörande vägledning och karriärplanering. Ett förslag är att de får möjlighet att regelbundet träffa programutvecklarna för de olika utbildningslagen. På så sätt kan de få en mer naturlig koppling till de olika programmens utbildningslag. På IV är situationen annorlunda. Den lilla organisationen verkar gynna samarbetet mellan studie- och yrkesvägledare, mentor och lärare.

En viktig del i studie- och yrkesvägledarens arbete är att skapa personlig kontakt. Risken med att ge viss information i aula är att den personliga kontakten mellan studie- och yrkesvägledare och elev försummas. Vidare finns det en risk att enbart de mest målmedvetna eleverna tar sig till aulan och inte de elever som verkligen skulle behöva informationen.

5.2 Kvalitetssäkringen

I nuläget finns det inga riktlinjer eller mål utarbetade specifikt för studie- och yrkesvägledarna. Studie- och yrkesvägledarna har mål och riktlinjer de själva har utarbetat men det är inget som har diskuterats och tagits fram i samråd med skolledningen. I en av enhetsplanerna återfinns emellertid mål för elevvårdsteamet, vilket är enheten där studie- och yrkesvägledningen ingår (gäller ej IV-programmet). Men det är enbart ett av målen som riktar sig direkt till studie- och yrkesvägledarna. Det står att de ska *"ordna och underhålla kontakter med högskolor samt anordna besök på Saco-mässan"*. Det kan således inte anses att det finns några utarbetade system för planering, utvärdering eller uppföljning av studie- och yrkesvägledarnas arbete.

Det gäller även studie- och yrkesvägledning som helhet på skolan. Vissa av skolans existerande mål är emellertid sådana som skulle kunna klassas som studie- och yrkesvägledningsmål. Men det är fortfarande mål som inte medvetet har knutits till skolans ansvar att ha en studie- och yrkesvägledning som genomsyrar hela verksamheten.

5.2.1 Kommentar

Tyresö gymnasium är i ett läge av omorganisation, där nya rutiner håller på att utarbetas och diskuteras. I detta arbete bör även en god kvalitetssäkring av

studie- och yrkesvägledningen ingå. Det finns ett behov av att lyfta fram skolans ansvar inom studie- och yrkesvägledningen genom att formulera konkreta mål som gäller enbart för denna del av skolans verksamhet. Detta är nödvändigt för att skolans anställda ska bli medvetna om ansvaret de har i att ge elever vägledning. Vidare finns det ett behov av att formulera riktlinjer och mål som riktar sig enbart till studie- och yrkesvägledarna som profession. Detta bör ske i samråd med skolledningen.

5.3 Vägledning: Hela skolans ansvar

Integreringen av studie- och yrkesvägledningen i skolans undervisning varierar. Mentorena arbetar till viss del med vägledning. De går igenom studieplanerna med eleverna och uppmanas även till att involvera sig i elevernas individuella val. Vidare är det oftast mentorn som tar kontakt med elevvårdsteamet när det inte går bra för en elev.

Situationen på IV-programmet är annorlunda. Antalet elever är färre och kommunikationen mellan lärare och studie- och yrkesvägledare är tätt. Dels för att organisationen är mindre och studie- och yrkesvägledaren sitter med i programmets utbildningslag. Det är viktigt att studie- och yrkesvägledningen är en del av undervisningen vilket blir tydligare på IV-programmet eftersom elevernas mål och möjligheter i större grad måste analyseras.

Från skolledningens sida håller man med om att studie- och yrkesvägledningen skulle kunna integreras bättre i undervisningen.

5.3.1 Kommentar

För att undvika den stora variationen som finns när det kommer till integreringen av studie- och yrkesvägledningen i undervisningen behöver rektorena lyfta fram vägledningen tydligare i skolans uppdrag.

Idag ses studie- och yrkesvägledarnas arbete ofta som en separat verksamhet i skolan. Personalen måste uppmuntras mer till att ta vara på den kompetens som studie- och yrkesvägledarna sitter på. Det förutsätter emellertid att alla på skolan är *medvetna* om att det ska *genomsyra* hela skolans arbete och att det är ett uppdrag för hela skolan. Uppdraget måste prioriteras högre och lyftas fram tydligare av skolledningen.

5.4 Gymnasiets samarbete med näringsliv och universitet

Utbildningslagen har fått i uppdrag av skolledningen att utveckla samarbetet med näringslivet samt skapa ämnesövergripande och verklighetsanknutna projekt. Enligt majoriteten av de intervjuade har Tyresö gymnasium kommit långt i att skapa ett samarbete med näringslivet.

Eleverna på yrkesprogrammen är de som har mest kontakt med näringslivet. Det sker främst genom elevernas APU (arbetsplatsförlagd undervisning). Vissa av de teoretiska programmen så som idrottsprogrammet och samhällsvetenskapliga programmet med ekonomisk inriktning har inplanerad praktik i sin utbildning. På idrottsprogrammet har gymnasiet nyligen etablerat en kontakt med Skandia och Tyresö Förenade företag som kommer att ordna studiebesök, föreläsare och eventuellt några praktikplatser. Syftet är att bygga upp ett kontinuerligt samarbete med de två företagen.

Tyresö gymnasium har också vunnit priser i samband med projektet Ung Företagsamhet. Det är elever från teknikprogrammet, affärsprogrammet, handelsprogrammet samt samhällsprogrammet med ekonomisk inriktning och idrottsprofil som kan delta i projektet. Genom projektet får elever möjlighet att under ett år starta upp och driva ett företag med hjälp av lärare och personer från näringslivet.

Majoriteten av eleverna på IV-programmet är ute på praktik två dagar i veckan, vilket gör att även de har en stor kontakt med näringslivet.

Gällande samarbetet med universitet och högskolor anser flera av de intervjuade att det behöver utvecklas. Idag har naturvetarprogrammet och tekniska programmet en etablerad kontakt med Vetenskapshuset, Stockholms universitet samt KTH (kungliga tekniska högskolan). Däremot är samarbetet mellan samhällsvetenskapliga programmen och universitetet inte tillräckligt. Under ett år hade man ett samarbete med Södertörns högskola. Man har börjat leta efter nya samarbetsmöjligheter med Södertörns högskola och Stockholms universitet.

Eleverna på Tyresö gymnasium åker också till Saco-mässan där de får information om olika utbildningar och yrken. Vidare har det kommit ett initiativ från studie- och yrkesvägledarnas sida om att ge eleverna möjlighet att under en dag besöka Södertörns högskola.

5.4.1 Kommentar

Tyresö gymnasiums arbete med att utveckla samarbete med näringslivet är på väg åt rätt håll. Det verkar emellertid på de intervjuade att studie- och yrkesvägledarna inte är involverade i utbildningslagens uppdrag att etablera samarbete med näringslivet. Studie- och yrkesvägledarna skulle här kunna bidra med viktig kunskap och kompetens. De skulle kunna ge förslag på hur utbildningslagen utifrån ett vägledningsperspektiv skulle kunna arbeta vidare med ungdomarnas erfarenheter från praktik och studiebesök. Vidare bör utbildningslagets uppdrag kopplas till studie- och yrkesvägledningsmål på ett mer medvetet sätt.

Samarbetet med universitet och högskola behöver vidareutvecklas. Det är viktigt att försöka fortsätta driva på idéer om hur elever på samhällsprogrammet skulle kunna få bättre insyn i universitetets och högskolans värld.

5.5 Gymnasiets samarbete med den obligatoriska skolan

Det finns inga direkta siffror som pekar på att antalet felval har ökat. Däremot tycker sig flera av de intervjuade känna av en sådan trend under de senaste åren.

Övergångsplanen anger hur samarbetet och överlämningen av eleverna från grundskolan till gymnasiet ska ske. Men enligt de intervjuade så har övergångsplanen inte fått genomslagskraft i praktiken. Det har också varit svårt att organisera möten med de elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasiet. En bättre kommunikation och samarbete mellan de två skolformerna efterlystes.

5.5.1 Kommentar

Det är viktigt att se till att övergångsplanen fungerar och att kommunikationen mellan de två skolformerna förbättras. Den röda tråden bör bli tydligare och erfarenhetsutbytet och samarbetet förstärkas mellan gymnasiet och grundskolan. Övergångsplanen utgör en bra utgångspunkt. Den måste dock få en större genomslagskraft i praktiken.

5.6 Eleven i centrum

Gymnasiets studie- och yrkesvägledare har en fortbildning på sju heldagar per år som Lärarfortbildningen AB anordnar. Vid frågan om studie- och yrkesvägledarna känner att den är tillfredställande svarade alla tre att det finns mycket annat de gärna vill fördjupa sig i. Men eftersom deras fortbildning redan ansågs som dyr kändes det fel att be om mer.

I gruppintervjun med elevrådet på Tyresö gymnasium fick eleverna diskutera vad som var viktigt för att de ska få den vägledning de behöver. De fyra viktigaste faktorerna ansågs vara följande (1= viktigaste 2= näst viktigaste o.s.v.):

1. Att studie- och yrkesvägledaren har erfarenhet
2. Att studie- och yrkesvägledaren är tillgänglig
3. Att studie- och yrkesvägledaren har bred information
4. Att studie- och yrkesvägledaren är en människokännare

Under diskussionerna framkom det att elevrådet är nöjda med sina studie- och yrkesvägledare men att framförallt tillgängligheten är bristande. De sade att: *”Många gånger så glömdes normaleleven bort.”* De som får vägledning är antingen de målmedvetna eleverna som aktivt söker upp vägledaren eller de elever som har det svårt i skolan och som är på väg att hoppa av. Anledningen till detta antogs vara det höga elevantalet. Elevrådet framhöll även att många elever antagligen

drar sig för att boka in en tid med vägledaren eftersom de ofta inte vet exakt vad för hjälp de behöver. Det var därför menade de, viktigt att vägledaren kom till eleven och inte tvärtom. Detta eftersom det nog finns många som inte vet att de faktiskt skulle behöva vägledning.

5.6.1 Kommentar

Diskussionen med elevrådet visar på att tillgängligheten är en viktig faktor för eleverna men som också fungerar bristfälligt på skolan. Alla elever ska ha rätt till vägledning. Det är därför viktigt att studie- och yrkesvägledarna har tid för alla elever. Det gäller att fånga upp alla och inte enbart de extrema fallen.

6 Slutsats

Den stora valmöjligheten som våra ungdomar konfronteras med idag kräver att de får tillräcklig kunskap och information för att de ska kunna göra underbyggda val i livet. Det förutsätter att insatser sätts in tidigt och att det sker kontinuerligt genom hela deras utbildning.

Syftet med utredningen har varit att i första hand kartlägga den nuvarande situationen för studie- och yrkesvägledningen på Tyresö gymnasium. Det har gjorts med utgångspunkt i de nationella mål och riktlinjer som finns för studie- och yrkesvägledningen. Kartläggningen har visat på att det finns områden i verksamheten som skulle kunna förbättras. Resultaten avviker emellertid inte från de nationella utredningar som gjorts av Skolverket.

För att studie- och yrkesvägledningen ska kunna genomsyra hela skolans verksamhet är det nödvändigt att uppdraget för vägledningen fastställs. På så sätt kan skolan ansvar inom studie- och yrkesvägledningen lyftas fram och medvetandegöras. Utifrån de styrdokument som granskats är mitt förslag att uppdraget för skolans studie- och yrkesvägledning blir följande:

- Att all verksamhet på Tyresö gymnasium genomsyras av studie- och yrkesvägledning
- Att alla elever på Tyresö gymnasium ges förutsättningen att kunna utveckla sin självkänedom
- Att alla elever på Tyresö gymnasium ges förutsättningen att kunna göra väl grundade val inför framtiden
- Att alla elever på Tyresö gymnasium ges tillräcklig information och vägledning inför val av kurser, fortsatt utbildning och kommande yrkesliv
- Att alla elever på Tyresö gymnasium ges goda kunskaper och insikter om arbetslivets villkor
- Att alla elever på Tyresö gymnasium får god kännedom om högskola och universitet
- Att alla Tyresö gymnasiums elevers kunskaper från arbetsliv/samhälle utnyttjas i undervisningen

- Att goda strukturer och arbetsformer för samarbetet med arbetsliv och universitet etableras
- Att ett väl etablerat samarbete med den obligatoriska skolan finns i frågor rörande studie- och yrkesvägledning
- Att en kontinuerlig kontakt finns mellan utbildningslagen och studie- och yrkesvägledarna

Ovanstående förslag är av generell karaktär och bör konkretiseras. Det görs bäst ute i verksamheten där berörd personal får möjlighet att vara delaktig. Vidare måste verksamheten kvalitetssäkras, mål formuleras och kontinuerlig utvärdering genomföras. Att få till dessa förändringar i praktiken förutsätter att skolledningen är medveten om hur viktig del vägledningen utgör i skolans uppdrag. Framförallt rektorn spelar en nyckelroll i att få till denna förändring. Organisationsmässigt kan det ifrågasättas om studie- och yrkesvägledarna bör vara en del av elevvårdsteamet eftersom det finns en risk att det tar för mycket tid av deras arbete som vägledare. Det är viktigt att de är *tillgängliga* för alla elevers utveckling och inte enbart för elever med specifika behov.

7 Källförteckning

Dokument:

Lpf 94: Läroplan för de frivilliga skolformerna

Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar. Skolverket.

Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering. Skolverket. 2009.

Sammanställning av metoder för livslång vägledning Använda gemensamma europeiska referensverktyg. Skolverket. 2007.

Utvärdering av vägledning inom det offentliga skolväsendet. Skolverket. 2005.

Perspektiv på vägledning. KSL Kommunförbundet Stockholms Län. 2009.

Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan. Skolverket. 2007.

Karriärvägledning En handbok för beslutsfattare OECD. Skolverket. 2007.

Karriärvägledning.se.nu SOU 2001:45. 2001.

Lärande Exempel Botkyrka Kommun. Skolverkets hemsida. 2009-09-10.

Lärande Exempel Nacka Kommun. Skolverkets hemsida. 2009-09-10.

Lärande Exempel Nacka Kommun. Skolverkets hemsida. 2009-09-10.

Lärande Exempel Göteborg – Vägledningscentrum. Skolverkets hemsida. 2009-09-10.

Övergångsplanen, Rutiner för elevers övergång mellan grundskola och gymnasieskola. Barn- och utbildningsförvaltningen och utvecklingsförvaltningen. 2008.

Enhetsplan 2009-2011 Tyresö Gymnasium –Kultur och vetenskap

Enhetsplan 2009 Tyresö Gymnasium Företagar-idrott-kultur

Södertörnkonferens om studie- och yrkesvägledning. Folkets Hus Huddinge. 2009-10-08.

Utvecklingsförvaltningens kvalitetsredovisning 2007/08, It, Teknik & Vetenskap.

Utvecklingsförvaltningens kvalitetsredovisning 2007/08 Företagar-Idrott-Kultur.

Intervjuer:

Kristina Dahlin, studie- och yrkesvägledare, Tyresö gymnasium. 2009-09-08.

Anna Nilsson, studie- och yrkesvägledare, Tyresö gymnasium. 2009-09-10.

Urban Fredriksson, studie- och yrkesvägledare, Tyresö gymnasium. 2009-09-16.

Helene Bergström, rektor, Tyresö gymnasium. 2009-10-02.

Eva Svensson, rektor, Tyresö gymnasium. 2009-09-30.

Lesley Brunnman, rektor, Tyresö gymnasium. 2009-10-01.

Håkan Lindgren, studie- och yrkesvägledare, C3L. 2009-09-24.

Elevrådet, Tyresö gymnasium. 2009-10-07.